

Otizimli Çocukların Annelerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyinin Çocukların Duygu Düzenleme Becerileri Üzerine Etkisi

Öğr. Gör. Gözde ÖNAL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Kozaklı MYO Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü
ORCID: 0000-0002-6656-965X

Öğr. Gör. Gülşah ZENGİN

Bezmialem Vakıf Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü
ORCID: 0000-0003-3348-5422

Arş. Gör. Saniye Selin DÖĞER

Biruni Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi
ORCID: 0000-0002-9988-3127

Özet

Duygu düzenleme problemleri, otizimli çocuklarda yaygın olarak görülen bir problemdir. Kriz ve zorluklara yanıt olarak kendi kendini düzenleme süreci olarak tanımlanan psikolojik dayanıklılık, ebeveynlerin otizimli çocukların günlük yaşamdaki duygu durumları üzerinde etkiye sahip olabilir. Primer bakım veren rolü üstlenen annelerin sahip olduğu psikolojik sağlamlık düzeyinin otizimli çocukların duygu düzenleme becerileri ile ilişkisini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Araştırmaya 3-18 yaş arası otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların anneleri dahil edilmiştir. Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri öz bildirimli “Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” kullanılarak, çocukların duygu düzenleme becerileri ise ebeveyn raporuna dayalı “Duygu Ayarlama Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışma, ortalama 38,55±8 yaşında 40 anne ile tamamlanmıştır. Annelerin sahip oldukları sosyal kaynaklar ile yapısal stil olarak tanımlanan kişisel özellikleri ($r=0,389$; $p=0,013$) ve gelecek kaygı düzeyleri ($r=0,0337$; $p=0,034$); aile uyumu ile kendilik algısı ($r=0,358$; $p=0,023$) ve sosyal yeterlilik düzeyi ($r=0,601$; $p=0,00$) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Annelerin gelecek kaygısı ile çocukların duygu düzenleme becerileri negatif yönde ilişkili bulunmuştur ($r=-0,344$; $p=0,03$). Çalışma bulguları özellikle gelecek kaygısına sahip olan annelerin otizimli çocukların günlük yaşamdaki duygu düzenleme davranışlarını etkileyeceğini göstermektedir.

Otizimli çocuklarla çalışan disiplinlerin aile temelli çalışmaları için yol gösterici olabilir. Katılımcı sayısının artırıldığı ve sağlıklı çocuklar ile annelerinin de kontrol grubu olarak dahil edildiği karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Duygu Düzenleme, Otizm Spektrum Bozukluğu, Psikolojik Dayanıklılık

The Effect of Psychological Resilience Level of Mothers of Children with Autism on Children's Emotion Regulation Skills

Abstract

Emotion regulation problems are a common problem in children with autism. Resilience, which is defined as the process of self-regulation in response to crisis and difficulties, may have an impact on parents' moods in the daily life of children with autism. It was planned to determine the relationship between the level of psychological resilience of mothers who assumed the role of primary caregivers and the emotion regulation skills of children with autism. Mothers of children aged 3-18 years with autism spectrum disorder were included in the study. The resilience levels of the mothers were evaluated using the self-reported "Resilience Scale for Adults" and the emotion regulation skills of the children were evaluated using the "Emotion Regulation Scale" based on the parent report. The study was completed with 40 mothers with an average age of 38.55 ± 8 years. The social resources of the mothers and their personal characteristics defined as structural style ($r=0.389$; $p=0.013$) and their future anxiety levels ($r=0.0337$; $p=0.034$); Family adjustment was found to be positively associated with self-perception ($r=0.358$; $p=0.023$) and social competence level ($r=0.601$; $p=0.00$). Future anxiety levels of mothers and children's emotion regulation skills were found to be negatively correlated ($r=-0.344$; $p=0.03$). The findings of the study show that mothers who have anxiety about the future will affect the emotion regulation behaviors of children with autism in daily life. It can be a guide for family-based studies of disciplines working with children with autism. Comparative studies should be conducted in which the number of participants is increased and healthy children and their mothers are included as a control group.

Keywords: Parent, Emotion Regulation, Autism Spectrum Disorder, Psychological Resilience

Giriş

Otizim spektrum bozukluğu (OSB), sosyal etkileşim ve iletişimdeki bozulmalarla birlikte tekrarlayan davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile karakterize bir nörogelişimsel bozukluktur (Maenner vd., 2014: 292). OSB, en yaygın nörogelişimsel bozukluklardan biridir ve tahmini prevalansı 110 çocukta 1'dir. Bireysel epidemiyolojik çalışmalardan elde edilen tahminlerde bu oran %2,64'e kadar çıkabilmektedir ve bu durum tüm dünyada otizm "salgını" hakkında endişeler uyandırmaktadır (McPartland vd., 2012: 368).

Dünyanın her yerinde birincil bakım veren rolünü üstlenen ebeveynler, OSB'li çocukların bakımında birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Araştırmalar, özellikle duygu düzenleme ve duyguyla ilgili semptomlardaki artışların OSB'li çocuklar ve ebeveynler için zor bir alan olduğunu göstermektedir (Totsika vd., 2011: 91). Genel gelişim literatüründe, “duygu düzenleme” terimi, bir bireyin duygularının ve uyarılmalarının oluşumunu, yoğunluğunu ve ifadesini izlemesine ve modüle etmesine izin veren bilişsel, fizyolojik ve davranışsal yetenekler aralığını ifade eder. Duygu düzenleme ise, çocukların çevrelerindeki sosyal ve fiziksel çevre ile başarılı bir şekilde etkileşime girme becerilerinin merkezinde yer aldığından, çocuklar için birçok önemli gelişim alanının temelini oluşturur (Berkovits vd., 2017: 68). Duygu düzenleme stratejilerini başarılı kullanamayan çocuklar, duygusal uyarılara öfke nöbetleri, saldırganlık veya kendine zarar verme ile dürtüsel tepkiler verebilmektedir. Bu tepkilerin açığa çıkmasında ebeveyn rolünün önemli olduğu bilinmektedir (Mazefsky vd., 2013: 679).

Aile üyeleri, zorlu, hatta bunaltıcı olan ve aile üyelerinin ruh sağlığını etkileyebilen bakım vermenin birçok yönünü yönetmek durumundadır (Bekhet vd., 2012: 650). Psikolojik anlamda dirençli ve dayanıklı bireyler olabilmek, aile üyelerinin OSB'li bir çocuğa bakım vermenin getirdiği stres ve yükün üstesinden gelmeye yardımcı olabilmektedir (Van Breda, 2001: 87). Literatürde psikolojik dayanıklılık ile ilgili pek çok farkı tanım yer almaktadır. Luthar ve arkadaşları, dayanıklılığı “önemli zorluklar karşısında olumlu adaptasyonu kapsayan dinamik bir süreç” olarak tanımlamaktadır (Luthar vd., 2000: 543). Aynı zamanda dayanıklılık, stresli deneyimlere karşı dirençli olma süreci olarak da tanımlanmıştır (Rutter, 1999: 119). Son olarak, Richardson (2002) dayanıklılığı, “Dayanıklılık niteliklerinin veya koruyucu faktörlerin tanımlanması, güçlendirilmesi ve zenginleştirilmesiyle sonuçlanan bir şekilde zorluklar, değişim veya fırsatlarla başa çıkma süreci” olarak tanımlamıştır (Richardson, 2002: 307).

OSB'li çocukların birincil bakım verme rolünü üstlenen annelerin dayanıklılığını etkileyen faktörler arasında, çocuğun bakımı için gereken zamanın artması, çocuğun özel ihtiyaçları etrafında günlük yaşam aktivitelerini yeniden düzenleme ihtiyacı; çocuğa bakma ve ihtiyaçları yönetme konusunda bilgi eksikliği ve geniş aile üyeleri arasında kabul görmeme, sosyal reddedilme ve kamuoyunda farkındalık eksikliği nedeniyle desteğin olmaması sayılmaktadır (Santoso vd., 2015: 1). Kriz ve zorluklara yanıt olarak kendi kendini düzenleme süreci olarak tanımlanan psikolojik dayanıklılık, ebeveynlerin otizmlı çocukların günlük yaşamdaki duygu

durumları üzerinde etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, primer bakım veren rolü üstlenen annelerin sahip olduğu psikolojik sağlamlık düzeyinin OSB’li çocukların duygu düzenleme becerileri ile ilişkisini belirlemektir.

Gereç ve Yöntemler

Annelerin sahip olduğu psikolojik dayanıklılık düzeyinin otizmli çocukların duygu düzenleme becerileri ile ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi için kullanılan ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmaya 3-18 yaş arası otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların anneleri dahil edilmiştir. Çalışma ile ilgili hazırlanan davetiye sosyal medya gruplarında paylaşılmış ve dahil edilme kriterlerine uyan ve çalışma için gönüllü anneler Google Form üzerinden çalışmayı tamamlamıştır.

Dahil edilme kriterleri,

-3-18 yaş arası otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuğa sahip olmak,

-Okur yazar olmak

Hariç tutma kriterleri: -Herhangi bir bilişsel/psikiyatrik problemi olan anneler.

Veri Toplama Araçları

Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri öz bildirimli “Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” kullanılarak, çocukların duygu düzenleme becerileri ise ebeveyn raporuna dayalı “Duygu Ayarlama Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir.

Sosyodemografik Bilgi Anketi

Annelerin yaş, eğitim durumu, çalışma durumu gibi sosyodemografik bilgileri ile çocukların yaş, cinsiyet, almış oldukları tedaviler gibi sosyodemografik bilgilerini belirlemek için araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Friborg ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen ölçek, ‘yapısal stil’, ‘gelecek algısı’, ‘aile uyumu’, ‘kendilik algısı’, ‘sosyal yeterlilik’ ve ‘sosyal kaynaklar’ olmak üzere 6 alt boyuttan

oluşmaktadır (Friborg vd., 2005: 29). 33 sorudan oluşan ve 5’li likert tipi ölçüme sahip ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 33 ve en yüksek puan da 165’tir. Ölçekten alınan puanların artması, katılımcıların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek düzeyde olması anlamı taşımaktadır.

Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 2011 yılında Basim ve Çetin tarafından yapılmıştır (Basim, Çetin, 2011: 104). Ölçeğin güvenilirliği için hesaplanan alt boyutların Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,66 ile 0,81 arasında; ayrıca yapılan test tekrar test güvenilirliği ise 0,68 ile 0,81 arasında değişmektedir.

Duygu Ayarlama Ölçeği

Shields ve Cicchetti (1997) tarafından geliştirilen ölçek, ebeveynler veya öğretmenler tarafından doldurulabilen 24 maddeden ve “değişkenlik/olumsuzluk” ve “duygu düzenleme” olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır (Shield, Cicchetti, 1997: 906).

Maddeler “hiçbir zaman (1)” ile “her zaman (4)” arasında değişen dereceleme ölçeğine uygun olarak düzenlenmiştir. Ölçek, duygu yoğunluğu, değişkenliği, esnekliği ve değeri (duygunun olumlu ya da olumsuz olması) ile duygusal ifadenin ortama uygunluğunu değerlendiren maddelerden oluşmaktadır.

Ölçeğin geçerliliği, çocukların duygu ayarlama becerilerini uzman gözlemcilerin değerlendirmeleri ile belirlenmiş ve ölçeğin geçerliliği 0,77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Kapçı ve arkadaşları (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir (Kapçı vd., 2009: 13).

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analizler, SPSS versiyon 23 yazılımı kullanılarak yapılmıştır. Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu görsel (histogram ve olasılık grafikleri) ve Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiştir. Tanımlayıcı özellikler için sürekli ölçümlerde ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler, kategorik ölçümlerde sayı ve yüzde hesaplamaları kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizler normal dağılmayan değişkenler için ortanca ve çeyreklerarası aralık kullanılarak verilmiştir. Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ve OSB’li çocukların duygu düzenleme becerileri ile ilgili veriler normal dağılım göstermediğinden korelasyon katsayılarını

ve istatistiksel anlamlılıkları hesaplamak için Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için tip 1 hata düzeyi %5 olarak kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışma, ortalama 38,55±8 yaşında 40 anne (çocukların yaş ortalaması:9,5±4) ile tamamlanmıştır. Anne ve çocuklara ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri.

	Ortalama(SS)	Ortanca
Annenin yaşı	38,55(8)	39,5
Çocuğun yaşı	9,5(4,4)	9
	n	%
Anninin;		
Eğitim durumu		
<i>İlkokul</i>	1	2,5
<i>Ortaokul</i>	6	15
<i>Lise</i>	11	27,5
<i>Lisans</i>	13	32,5
<i>Yüksek lisans</i>	8	20
<i>Doktora</i>	1	2,5
Çalışma durumu		
<i>Ev hanımı</i>	21	52,5
<i>Devlet memuru</i>	14	35
<i>Özel</i>	5	12,5
Medeni durumu		
<i>Evli</i>	30	75
<i>Bekar</i>	10	25
Çocuğun cinsiyeti		
<i>Kız</i>	9	22,5
<i>Erkek</i>	31	77,5

SS: standart sapma; n: kişi sayısı; %: yüzde.

Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile OSB’li çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişki incelendiğinde, annelerin sahip oldukları sosyal kaynaklar ile yapısal stil olarak tanımlanan kişisel özellikleri ($r=0,389$; $p=0,013$) ve gelecek kaygı düzeyleri ($r=0,337$; $p=0,034$); aile uyumu ile kendilik algısı ($r=0,358$; $p=0,023$) ve sosyal yeterlilik düzeyi ($r=0,601$; $p=0,00$) pozitif yönde ilişkili bulunurken; anneleri gelecek kaygısı düzeyleri ile çocukların duygu düzenleme becerileri negatif yönde ilişkili bulunmuştur ($r=-0,344$; $p=0,03$) (Tablo 2).

Tablo 2. Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile OSB’li çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiler.

Değişkenlerin korelayson katsayıları (N=40)		YPDÖ					
		Yapısal stil	Gelecek kaygısı	Aile uyumu	Kendilik algısı	Sosyal yeterlilik	Sosyal kaynaklar
DAÖ	<i>Duygu düzenleme</i>	-0,132	-0,344*	0,109	0,046	0,180	-0,078
	<i>Negatiflik</i>	0,122	-0,023	-0,044	0,043	0,148	0,094
YPDÖ	<i>Sosyal kaynaklar</i>	0,389*	0,337*	-0,012	0,151	0,086	
	<i>Sosyal yeterlilik</i>	0,250	0,183	0,601**	0,453**		
	<i>Kendilik algısı</i>	0,233	0,139	0,358*			
	<i>Aile uyumu</i>	0,052	0,120				
	<i>Gelecek kaygısı</i>	0,132					

YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

DAÖ: Duygu Ayarlama Ölçeği

*p<0,05

**p<0,01.

Tartışma

Bu çalışma OSB’li çocuğa sahip annelerin sahip olduğu sosyal kaynaklar ile gelecek kaygısı düzeylerinin; sosyal yeterlilik düzeyleri ile kendilik algısı düzeylerinin ve kendilik algısı düzeyleri ile aileye uyum sağlama becerilerinin pozitif yönde ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre, annelerin gelecek kaygısı OSB’li çocukların duygu düzenleme yetenekleri ile negative yönde ilişki içindedir.

Bireysel dayanıklılık üzerine yapılan araştırmalardaki ortak tema, yaşamdaki zorluklar arasında başarılı bir şekilde gezinme ve böylece zorlukların “aşılması” yeteneğidir (Alvord, Grados, 2005: 238). Walsh (2002), zorlukların üstesinden gelme sürecini risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin etkileşimi olarak görmektedir (Walsh, 2002: 130). Riskli yaşam olayları arasında doğal afetler, yoksulluk, ırkçılık, çocuk istismarı, akran reddi, kronik hastalık ve aile çatışması yer alır. Koruyucu faktörler ise durumsaldır ve sağlıklı adaptasyon olasılığını artırır. Dyer ve McGuinness'e (1996) göre koruyucu faktörler, dayanıklılık sürecinin gerçekleşmesini sağlayan belirli nitelikler veya durumlardır (Dyer, McGuinness, 1996: 276). Koruyucu faktörler, iyi problem çözme becerileri ve mizaç gibi bireye özgü özellikler olabilir, ancak yardımcı aile ilişkileri ve dış desteklere erişim gibi daha geniş kaynakları içerebilir. Kapsamlı bir literatür taramasına dayanarak, Benzies ve Mychasiuk (2009) dokuz spesifik koruyucu faktör belirlemiş ve tanımlamıştır: (a) kontrol odağı, (b) duygusal düzenleme, (c) inanç sistemleri, (d) öz yeterlilik, (e)

etkili başa çıkma becerileri, (f) eğitim, beceri ve eğitim, (g) sağlık, (h) mizaç ve (i) cinsiyet. Koruyucu faktörler ayrıca risk faktörlerinin olumsuz etkilerinden de bireyleri korumaktadır (Benzies, Mychasiuk, 2009: 103).

OSB'li çocuğa sahip annelerin perspektifinden bakıldığında sosyal kaynaklar, OSB'li bir çocuğu yetiştirirken yaşanan strese karşı güçlü bir koruyucu faktör ve psikolojik uyumun önemli bir belirleyicisi olarak tanımlanmıştır (Benson, 2012: 2597). OSB'li çocukların ebeveynleri üzerindeki olumsuz etkiler, resmi ve gayri resmi destek sistemleri olarak kategorize edilebilen sosyal destekler aracılığıyla hafifletilebilir: resmi olmayan destek sistemlerini profesyonel olmayanlar, genellikle aile ve arkadaşlar tarafından ücretsiz olarak sağlanan fiziksel ve duygusal yardım olarak tanımlamaktadır (Shepherd vd., 2020: 1337). Tipik olarak, ebeveynler resmi desteklerden daha fazla resmi olmayan destek sistemleri kaynaklarına erişirler ve ebeveynler için resmi olmayan destek sistemlerine güvenmek, OSB'li bir çocuğu yetiştirmenin günlük talepleriyle başa çıkmak için gerekli olabilir. tedaviye sınırlı erişimle karşı karşıyadır (Karst, Van Hecke, 2012: 247; Shepherd vd., 2020: 1337). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynler üzerinde yapılan bir çalışmada, gayri resmi destekler ebeveynlik stresi ile negatif ilişkiyle, OSB bağlamında gayri resmi destekler genel ruh halini iyileştirebilir ve ebeveynlik stresini azaltabilir (Bromley vd., 2004: 409). Araştırmalar hem resmi hem de resmi olmayan sosyal kaynakların OSB'li çocukların annelerinin gelecek kaygısını azaltmada etkisi olduğunu göstermektedir (Shepherd vd., 2020: 1337).

Abel ve arkadaşları (2019), bir milyona yakın üyesi olan OSB ile ilgili 500 siteyi inceleyerek, Facebook'ta yerleşik çok sayıda ASD ile ilgili grubun içeriğini ve amacını analiz etmiştir ve grupların yaklaşık %60'ının bir destek işlevi sağlamak için var olduğunu ve ayrıca bu sitelerin yarısından fazlasının (%57) ebeveynleri hedef aldığını belirtmiştir (Abel vd., 2019: 10). 'Twitter' ve 'blog' sosyal ağ platformları hakkında araştırma yapan Saha ve Agarwal (2016), sosyal medyanın OSB'li bir çocuğun ebeveynlerine aidiyet duygusu sağlayabileceğini ve OSB'li bir çocuğu yetiştirmenin günlük zorluklarıyla nasıl başa çıkılacağı konusunda bilgi ve buna bağlı olarak duygusal, bilgilendirici ve somut destek sağlayabileceğini belirtmiştir (Saha, Agarwal, 2016: 1). Ebeveynlerin iki OSB Facebook grubundaki gönderilerinin içerik analizini kullanan bir Malezya araştırması da benzer şekilde sosyal medyanın duygusal ve bilgisel destek için kullanıldığı sonucuna varmıştır (Shepherd et al., 2020: 1337).

OSB'li bir çocuğun ebeveynleri farklı destek türleri kullanabilir ve hem resmi hem de resmi olmayan sosyal desteklerde bulunan alt türler muhtemelen farklı ihtiyaçlara hizmet eder. Geleneksel olarak bu işlevler, duygusal, somut (bazen “araçsal” olarak anılır) ve bilgi desteği olarak kategorize edilir ve bireyler için niteliksel olarak farklı ve önemli işlevlere hizmet eder. Duygusal destek artışları, cesaretlendirme, rahatlık, ilgi ve endişenin varlığı yoluyla benlik saygısını ve aidiyet duygularını artırmaya hizmet edebilir. Somut destek, engellerin veya zorlukların yönetilmesindeki yardımı ifade eder ve genellikle finansal veya ulaşım yardımı sağlanmasına odaklanır. Bilgi desteği, kaynaklar veya başa çıkma stratejileri hakkında sağlanan bilgiler aracılığıyla stresle başa çıkmaya veya sorunları çözmeye yardımcı olur (Shepherd et al., 2020: 1337).

Ekas ve arkadaşları (2010), sosyal destek alan annelerin iyimserlik ve refahta bir artış yaşadığını öne sürmektedir (Ekas vd., 2010: 1274). Ayrıca, OSB'ye bağlı kalıcı ebeveynlik stresinin, daha düşük sosyal destek algıları ile de bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Quittner vd., 1990: 1266). Benson (2012) destek ağlarının boyutunun ve işlevinin artan algılanan sosyal destek düzeyleriyle bağlantılı olduğunu ve bunun da daha iyi psikolojik iyilik hali ile ilişkili olduğunu bildirmiştir (Benson, 2012:2597). Mevcut çalışma sonuçları da OSB'li çocukların annelerinin sosyal yeterlilik düzeyi ile kendilik algısı düzeyi arasındaki ilişkiyi vurgulayarak bu bulguları desteklemektedir. Ayrıca bu çalışma, annelerinin kendilerinin algısı düzeylerinin yüksek olmasının aileye uyum sağlama becerilerini de desteklediğini göstermektedir.

OSB'li çocuklar hem ebeveynler hem de profesyoneller için zorluklar yaratan heterojen bir grup oluşturur. Erken dönemde doktorlar, ebeveynlerin çocuklarının gelişimiyle ilgili endişelerine yanıt vermeyebilir ve bir teşhisin konması aylar veya yıllar alabilir (Ogston vd., 2011: 1378). Bu arada, OSB semptomlarındaki değişkenlik, standart bir tedavi planını engellemektedir (Dale vd., 2006: 463). En faydalı olacak tedavilerin türleri ve miktarına ilişkin açık bir rehber olmamasına rağmen, ebeveynler hizmetlerden yararlanma ve çocukları için uygun tedaviyi alma sorumluluğuyla karşı karşıyadır. Ayrıca otizimli çocuklar için net olarak tanımlanmış bir prognoz olmaması, geleceği planlama açısından zorluklar yaratmaktadır. Bu belirsizlikler ebeveynler özellikle anneler için stres yaratmaktadır. Annelerin taşıdığı bu gelecek kaygısı çocukların davranışsal ve duygusal düzenleme yeteneklerine de yansımaktadır (Ergüner-Tekinalp, Akkök, 2004: 257; Weiss, 2002: 115).

Geleceğe dair umut, hem ebeveynlerin hem de OSB'li çocukların adaptif başa çıkma ve daha düşük depresyon ve kaygı seviyeleri dahil olmak üzere çeşitli olumlu psikososyal ve sağlık sonuçlarıyla ilişkilidir (Snyder, 2002: 249). Zamanın önemli bölümünü OSB'li çocuk ile geçiren anneler, çocuklarının müdahale programlarını sürdürme ve çocuklarının bakımını finanse etme talepleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, ebeveynlerin ve özellikle annelerin önemli bir motivasyonunu ve umudun temel özellikleriyle ilgili olan çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamamanın yollarını bulma becerisini gerektirmektedir (Ogston vd., 2011: 1378).

Sonuç

Çalışma bulguları özellikle gelecek kaygısına sahip olan annelerin otizmlili çocukların günlük yaşamdaki duygu düzenleme davranışlarını etkileyeceğini göstermektedir. Bu bulgu, otizmlili çocuklarla çalışan disiplinlerin aile temelli çalışmaları için yol gösterici olabilir.

Daha fazla kanıta dayalı sonuç elde edebilmek için katılımcı sayısının artırıldığı ve sağlıklı çocuklar ile annelerinin de kontrol grubu olarak dahil edildiği karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Abel, S., Machin, T., & Brownlow, C., 2019. Support, socialise and advocate: An exploration of the stated purposes of Facebook autism groups. *Research in autism spectrum disorders*, 61, ss.10-21.
- Alvord, M. K., Grados, J. J., 2005. Enhancing resilience in children: A proactive approach. *Professional psychology: research and practice*, 36(3), ss.238.
- Basim, H. N., Çetin, F., 2011. Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), ss.104-114.
- Bekhet, A. K., Johnson, N. L., Zauszniewski, J. A., 2012. Resilience in family members of persons with autism spectrum disorder: A review of the literature. *Issues in mental health nursing*, 33(10), ss.650-656.
- Benson, P. R., 2012. Network characteristics, perceived social support, and psychological adjustment in mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 42(12), ss.2597-2610.
- Benzies, K., Mychasiuk, R., 2009. Fostering family resiliency: A review of the key protective factors. *Child & Family Social Work*, 14(1), ss.103-114.

- Berkovits, L., Eisenhower, A., Blacher, J., 2017. Emotion regulation in young children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 47(1), ss.68-79.
- Bromley, J., Hare, D. J., Davison, K., Emerson, E., 2004. Mothers supporting children with autistic spectrum disorders: Social support, mental health status and satisfaction with services. *Autism*, 8(4), ss.409-423.
- Dale, E., Jahoda, A., Knott, F., 2006. Mothers' attributions following their child's diagnosis of autistic spectrum disorder: Exploring links with maternal levels of stress, depression and expectations about their child's future. *Autism*, 10(5), ss.463-479.
- Dyer, J. G., McGuinness, T. M., 1996. Resilience: Analysis of the concept. *Archives of psychiatric nursing*, 10(5), ss.276-282.
- Ekas, N. V., Lickenbrock, D. M., Whitman, T. L. 2010. Optimism, social support, and well-being in mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 40(10), ss.1274-1284.
- Ergüner-Tekinalp, B., Akkök, F. 2004. The effects of a coping skills training program on the coping skills, hopelessness, and stress levels of mothers of children with autism. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 26(3), ss.257-269.
- Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H., Hjemdal, O., 2005. Resilience in relation to personality and intelligence. *International journal of methods in psychiatric research*, 14(1), ss.29-42.
- Gül Kapçı, E., Uslu, R. İ., Akgün, E., Acer, D., 2009. İlköğretim çağı çocuklarında duygu ayarlama: Bir ölçek uyarlama çalışması ve duygu ayarlamayla ilişkili etmenlerin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(1), ss.13-20.
- Karst, J. S., Van Hecke, A. V., 2012. Parent and family impact of autism spectrum disorders: A review and proposed model for intervention evaluation. *Clinical child and family psychology review*, 15(3), ss.247-277.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., Becker, B., 2000. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), ss.543-562.
- Maenner, M. J., Rice, C. E., Arneson, C. L., Cunniff, C., Schieve, L. A., Carpenter, L. A., Braun, K. V. N., Kirby, R. S., Bakian, A. V., Durkin, M. S., 2014. Potential impact of DSM-5 criteria on autism spectrum disorder prevalence estimates. *JAMA psychiatry*, 71(3), ss.292-300.

- Mazefsky, C. A., Herrington, J., Siegel, M., Scarpa, A., Maddox, B. B., Scahill, L., White, S. W., 2013. The role of emotion regulation in autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 52(7), ss.679-688.
- McPartland, J. C., Reichow, B., Volkmar, F. R., 2012. Sensitivity and specificity of proposed DSM-5 diagnostic criteria for autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 51(4), ss.368-383.
- Ogston, P. L., Mackintosh, V. H., Myers, B. J., 2011. Hope and worry in mothers of children with an autism spectrum disorder or Down syndrome. *Research in autism spectrum disorders*, 5(4), ss.1378-1384.
- Quittner, A. L., Glueckauf, R. L., Jackson, D. N., 1990. Chronic parenting stress: moderating versus mediating effects of social support. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), ss.1266.
- Richardson, G. E., 2002. The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of clinical psychology*, 58(3), ss.307-321.
- Rutter, M., 1999. Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of family therapy*, 21(2), ss.119-144.
- Saha, A., Agarwal, N., 2016. Modeling social support in autism community on social media. *Network Modeling Analysis in Health Informatics and Bioinformatics*, 5(1), ss.1-14.
- Santoso, T. B., Ito, Y., Ohshima, N., Hidaka, M., Bontje, P., 2015. Resilience in daily occupations of Indonesian mothers of children with autism spectrum disorder. *The American Journal of Occupational Therapy*, 69(5), ss. 1-8
- Shepherd, D., Goedeke, S., Landon, J., Meads, J., 2020. The types and functions of social supports used by parents caring for a child with autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 50(4), ss.1337-1352.
- Shield, A., Cicchetti, D., 1997. Emotion regulation in School-age Children: The development of a new criterion Q-Sort Scale. *Developmental Psychology*, 33, ss.906-916.
- Snyder, C. R. 2002. Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological inquiry*, 13(4), ss.249-275.
- Totsika, V., Hastings, R. P., Emerson, E., Lancaster, G. A., Berridge, D. M., 2011. A population-based investigation of behavioural and emotional problems and maternal mental health: Associations with autism spectrum disorder and intellectual disability. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52(1), ss.91-99.

- Van Breda, A. D. 2001. Resilience theory: A literature review. Pretoria, South Africa: South African Military Health Service. ss.87-102.
- Walsh, F., 2002. A family resilience framework: Innovative practice applications. Family relations, 51(2), ss.130-137.
- Weiss, M. J., 2002. Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, and children with mental retardation. Autism, 6(1), ss.115-130.